

«KOM, ONDSKA, BLIV MITT GODA»: BLACK METAL-NYRELIGIOSITET OCH MOTDISKURSENS ORDNING

PER FAXNELD

PRELUDIUM

Det är en kvav kväll i början av sommaren 2010. Det mytomspunna black metal-bandet Ofermod ska göra sin första spelning i Sverige någonsin. Platsen är Cave Club i Sundbyberg utanför Stockholm. Åskan hänger i luften. Men urladdningen som de många läderklädda och långhåriga som samlats utanför klubben väntar på är inte från vädrets makter – utan från ondskans makter. Eller åtminstone från dess hängivna företrädare på jorden. Ofermods framträdande inleds med att bandets språkrör och frontfigur (som dock inte är sångare) «Belfagor» med mullrande röst reciterar en åkallan av Den Store Motståndaren, Satan i dennes olika skepnader. Övriga i bandet står passiva i svarta kåpor med uppfällda huvor. Sedan skramlar en malande ljudvägg av black metal igång, och sångaren «Nebiros» vrålar fram hesa, kraxande strofer om Djävulens överhöghet. I början av spelningen ropar en ung man i publiken något olämpligt på finska upp mot scenen. «Belfagor» har själv finskt påbrå och spänner ögonen i den som stör den svarta mässan. Snabbt tar han två kliv fram till scenkanten och sätter en tung stöveklack rakt i ansiktet på hädaren. Ynglingen stupar i backen medvetlös. Han blir hjälpt upp på fötter och ledd bort från scenen. Runt omkring mig i publiken hör jag flera personer entusiastiskt uttycka att det här är precis så som black metal ska vara. «De här snubbarna är ju onda på riktigt!», utbrister någon förnöjt.

Nyckelord: satanism, black metal, sekularisering, rollspel, motdiskurs

NÄR ONT ÄR GOTT

«Kom, Ondska, bliv mitt goda»
– Lucifer i John Miltons *Det förlorade paradiset* (1667)
(Milton 1926: 97, IV: 110).

I black metal-miljön är ondska ett honnörsord. «Fan, vad ont!» är ett typiskt sätt att säga att man uppskattar något (jfr Johannesson & Klingberg 2011: 150–151). Den här typen av motdiskurs, där vedertagna begrepp ställs på ända, präglar satanismen i varierande grad ända sedan den uppstår som en litterär trop och ett politiskt protestmedel i slutet av 1700-talet. Men redan långt innan någon faktiskt väljer att deklarerat sin sympati för Djävulen så finns flera av de centrala idéerna på plats. Tankefiguren går nämligen tillbaka på fromma kristnas föreställningar om (med största sannolikhet icke-existerande) djävulsdyrkande häxor under den tidigmoderna perioden. Och förstås kan den spåras ännu längre bakåt, till exempelvis beskyllningar mot gnostiker och ortodoxins svartmålning av olika heretiska kristna grupper som katarerna. Ser vi till häxförföljelserna så är ett återkommande motiv att de som är (tänks vara) tillbedjare av Satan, onskans makt, är inbegripna i en konsekvent invertering, där man dansar baklänges, hänger sig åt blodskam och homosexualitet istället för «vanlig» sexualitet, äter skämd och vidrig mat istället för välsmakande, dödar sina barn istället för att ta hand om dem, och så vidare. Istället för Gud och det goda dyrkar man i enlighet härmed Satan och det onda (Faxneld 2006). Emellertid är det som sagt först för ungefär 200 år sedan som personer faktiskt självmant öppet tar Djävulens parti (se dock Häll 2013). Den satanism som då uppstår lever likafullt inte upp till de gamla berättelsernas bild.

Vid den tidpunkten rör det sig främst om engelska romantiker och, något efter dem, socialister i bland annat Sverige och Frankrike. Dessa använder Satan som en symbol för upproret, i en ofta ateistisk polemik mot en i deras ögon förtryckande samhällsordning som symboliseras av en överhet i förbund med Gud och prästerskapet (Faxneld 2013a; Schock 2003). Satanism i mer strikt bemärkelse, det vill säga personer

som bygger upp ett helt tanke-system där hyllandet av Satan har en framskjutna position, finner vi först under 1800-talets sista år, då den polska författaren Stanislaw Przybyszewski (1868–1927) börjar publicera sina bisarra essäer, prosadikter och noveller. Han är verksam inom ramarna för ett dekadent idiom, där just inverteringen är en central strategi: dekadens är för honom framåtskridande, det groteska vackert – och ondskan är, i någon mening, god. Eller åtminstone nyttig för människosläktets kontinuerliga evolution (Przybyszewski är ett slags socialdarwinist). Det här exemplet på dekadent satanism är dock något av ett unikum (Faxneld 2013b).

Ända sedan det sena 1700-talet har Satan nästan uteslutande nyttjats som en godhetens symbol av de som hyllat honom. Det typiska scenario som målas upp kan vara både teistiskt orienterat eller mer eller mindre ateistiskt och symboliskt. I korthet går det ut på att Satan är misstolkad, en frihetens beskyddare som orättvist demoniserats. Ett signifikant undantag är dock den mycket särpräglade satanism som när 1980-tal blir 1990-tal växer fram inom den norska och svenska black metal-miljön. I den här artikeln analyseras det egenartade förhållande till ondskebegreppet som återfinns där. En delförklaring till dess framväxt söks i rollspelskulturen. Black metal-ondskan kontrasteras vidare mot synen på ondska inom den internationellt dominerande formen av satanism. Som vi ska se är den förra i mångt och mycket en reaktion mot den senare. Jag ska också säga något om hur invertering som diskursiv strategi har ett antal paradoxer inbyggda.

Framställningen bygger på ett textmaterial som företrädesvis hämtats från över 100 black metal-fanzines (utgivna 1990 till 2006), varav utrymmesskäl förstås medger att endast en (representativ) bråkdel redovisas.¹ Merparten av citaten i texten kommer från centrala gestalter i miljön, vars idéer sedan upprepats av otaliga epigoner. Artikeln är dessutom underbyggd med egna intervjuer med ett tjugotal ledande figurer (varav flertalet är att räkna som aktiva ideologiproducenter) inom den svenska black metal-miljön, samt informella samtal med ett betydligt större antal personer ur samma kretsar. Mina egna intervjuer har dock här valts bort (även om jag emellanåt hänvisar indirekt till dem) till för-

mån för uttalanden från de aktuella satanisterna som tryckts i tidningar och fanzines. Denna prioritering är motiverad av att jag vill fokusera på den diskurs som cirkulerar i småtidningarnas och fanzinens semi-offentlighet.²

SATANISM SOM EN «SENSIBLE AND HUMANISTIC NEW MORALITY»

Det har förekommit (fullständigt misslyckade) försök att definiera satanism utifrån etiska förhållningssätt, där satanism per se skulle innebära dyrkan av ondska (Russell 1986/1990: 175, 205, 255; Raschke 1990: 21; Rodenborg 1998: 52, 55, 58–61). De forskare som kommit med dessa förslag har det gemensamt att de *inte* intervjuat satanister och för det mesta heller *inte* läst mer än någon enstaka skrift författad av sådana. Kort sagt saknar de kännedom om hur satanistisk ideologi egentligen ser ut och de många olika varianter som finns. I hög grad utgår deras definitioner från ett intuitivt ogillande av satanism som idé, som gör att den som helhet definieras i mest negativa tänkbara termer.

Om vi riktar blicken mot den nyreligiösa miljön från 1960-talet och framåt och beaktar de större satanistgrupper och diverse esoteriker som lyfter fram en mörk, antinomisk symbolik så är det ytterst få som förklarar sig själva vara *onda*. Snarare verkar man i den tradition med rötterna i det sena 1700-talet som beskrivits ovan, där Satan framhålls som missförstådd och positiv. Michael Aquino – sedermera ledare för Temple of Set, en av de mer inflytelserika grupperna i sammanhanget – kunde i en intervju 1974 förklara: «The real Satan is a far more complex entity than the simplistic caricature of Judaic/Christian literature. From our point of view he is 'good', and so are we.» (Aquino 1983/2002: 781). I Anton LaVeys *Satanic Bible* (1969), som tveklöst är den mest spridda satanistiska texten, fastslås att Kristus är «The TRUE prince of evil» (LaVey 1969: 30). LaVey utropar att «right and wrong, good and evil have been inverted by false prophets!» (31). Satanismen i LaVeys tappning är «a religion of the flesh, the mundane, the carnal» (52), och utövaren bör således ägna sig åt alla de njutningar som kristna påbud förbjuder, «as they all lead to physical, mental, or

emotional gratification» (46) och dessutom «need hurt no one» (85). Särskilt fokus ligger på sexuell vållust och andra sensuella nöjen (mat, dryck, etc) (48, 66–74). Nyckelordet hos LaVey är «indulgence» (54, 81). Inte ondska. De kristna, med alla sina förbud som förtrycker människan, är de verkligt onda. Hans satanism representerar, förklarar han, en «sensible and humanistic new morality» (74). Dessutom är LaVey ofta humoristisk och kan komma med formuleringar som denna: «With all the debates about whether or not God is dead, if he isn't he had better have MEDICARE!» (43).

LaVeys konstanta glimt i ögat jämte panegyriken över livsnjutning och glädje står i bjärt kontrast till många populära utifrån-föreställningar kring vad satanism är. Likväl har denna sida hos LaVey en något mer sinister pendang i hans propagerande för elitism, socialdarwinistiskt betonad egoism, hämnd på de som skadar en, med mera (34–35). Det mesta av detta representerar likafullt en moral som en stor andel av samhällsmedborgarna kan tänkas omfatta, och har avgjort ingen grund i en kärlek till «det onda» som en entusiastiskt omfamnad kategori. LaVey och hans anhängare saknar intresse av att skada andra för sitt eget nöjes skull (eller för den onda sakens skull, så att säga) och företräder snarare en form av gentlemannakod där man lämnar andra i fred och kräver att själv få samma behandling. Man tror heller inte på Satan som ett medvetet andeväsen,³ utan brukar figuren i en mer eller mindre ateistisk kontext⁴ som en symbol för det mänskliga driftslivet och jordisk njutning. Kristendomen bekrigas inte med annat än ord, och Church of Satan är välkända för att gärna samarbeta med polisen på olika sätt. Även om denna variant på satanism länge varit dominerande, så är den utmanad av andra mer radikala alternativ. Det mest framträdande av dessa, åtminstone i Norden, är black metal-satanismen.

«BLACK IS THE NIGHT/METAL WE FIGHT»: DJÄVULSROCKENS FÖDELSE
Internationellt finner vi rockmusik med ett satanistiskt textinnehåll redan vid slutet av 1960-talet. Det stora genombrottet för temat kom dock med engelska Venom, som också myntade termen black metal.

Bandet bildades 1978–1979 i Newcastle, och bestod av Conrad Lant (1963–, bas och gitarr), Jeffrey Dunn (1961–, gitarr) och Anthony Bray (1960–, trummor), som använde artistnamnen Cronos, Mantas och Abaddon. Dessa pseudonymer hade lånats från LaVeys *Satanic Bible*, som också fick upplåta det så kallade Baphomet-pentagrammet som pryder omslaget till Venoms första LP såväl som första singel (båda 1981) (Baddeley 1999: 124–125, 129). Abaddon beskriver bandets satanistiska koncept som «very Hammer-horror Satanic imagery» (Baddeley 1999: 129). Hammer var ett berömt brittiskt filmbolag som främst specialiserade sig på billiga och (för tiden) blodiga skräckfilmer. Vad gäller Venoms satanism är Cronos kommentar i en intervju 1985 belysande: «Look, I don't preach Satanism, occultism, witchcraft, or anything. Rock and Roll is basically entertainment and that's as far as it goes» (citerad i Moynihan/Søderlind 1998/2003: 13–14). Låttexterna är således ren skräckfilmssatanism av det mest plumpa slag, späckad med jungfru- och barnoffer («Witching Hour», «In League With Satan», «Sacrifice»). När detta blandas med misogynt pubertala texter – om könssjukdomar («Poison»), prostitution («Red Light Fever») och om skoleleven som har sex med sin lärare («Teacher's Pet») – är det svårt att tro att någon lyssnare tar satanismen på allvar i sammanhanget.

I Danmark grundades, strax efter, bandet Mercyful Fate (EP-debut 1982), som var inspirerade av Anton LaVeys i grunden livsbejakande Church of Satan. Trots detta sjöng man om njutningen i onda handlingar och människooffer, vilket förstås dock var ren rockteater. Att Kim Petersen (1956–), frontfiguren i Mercyful Fate, faktiskt var medlem i en satanistisk organisation tillhörde sannerligen inte vanligheterna vid tiden. Som kontrast till Mercyful Fate kan man betänka Jeff Beccera, sångare och bassist i det amerikanska 80-talsbandet Possessed, som förklarade om sin hållning till satanism: «It just looked cool, and it was tough» (Christe 2003/2004: 244). Gitarristen Jeff Hanneman från inflytelserika Slayer, även de amerikaner, uppgav i en intervju: «We were never seriously in it. We liked to dabble. We got drunk and drew pentagrams on the floor and read *The Satanic Bible*. And when people thought we were crazy we got off on it» (Baddeley 1999: 169).

Ljudmässigt är den black metal som skulle komma att utvecklas i Norden under 1990-talets första år inte så tydligt besläktad med dessa band. Istället går den tillbaka till svenska Bathory, grundat 1983 av «Quorthon» (Tomas Forsberg, 1966–2004). Senare black metal ligger Bathory nära både i sångstil, gitarrljud, estetik och texter. På Bathorys tre första skivor, där Satan och det onda hyllas entusiastiskt, är texterna inte så olika somliga hos Venom. Men där Venom även kunde sjunga rader som «Black is the night/Metal we fight/Power amps set to explode/Energy Scream/Magic in dreams/Satan records the first note» (låten «Black Metal» från skivan med samma namn, 1982) höll sig Bathory till det mystiska och allvarsamma. Inte heller här låg dock någon egentlig satanistisk övertygelse bakom bilden (egen intervju med «Quorthon», 5 maj 1996).

«A BLAZE IN THE NORTHERN SKY»: NORDISKA HÅRDROCKARE UPPFINNER EN NY SATANISM

Bathory hade en ovanligt rå och brutal ljudbild. I Sverige ville somliga snart ta genren ett steg längre gällande att vara extrem på alla plan, inte enbart vad avsåg musiken. Främst här var Stockholmsbandet Morbids sångare Per Ohlin (1969–1991), som använde artistnamnet «Dead». Han skulle sedermera komma att bli en av de viktigaste ikonerna inom 1990-talets black metal. Ohlin var känd för sina excentriska idéer samt dito beteende, och flyttade 1988 till Norge för att sjunga med bandet Mayhem. Detta hade bildats redan 1984, men började odla satanismen på allvar först i skarven mellan 80- och 90-tal. Frontfiguren «Euronymous» (Øystein Aarseth, 1968–1993) låg bakom denna utveckling, och han fick med sig andra norska grupper som Darkthrone, Emperor och Burzum. Det förstnämnda bandets skiva *A Blaze in the Northern Sky* (1992) blev den första där den helgjutna nya black metal-tematiken uppvisades. I det sistnämnda bandet var Varg «Count Grishnackh» Vikernes (1973–) ende medlem och det självbetitlade debutalbumet utkom i mars 1992. Sommaren 1993 knivmördade Vikernes brutalt Øystein Aarseth och 1991 hade Ohlin tagit sitt eget liv, två av

många dramatiska händelser som kantat miljön. På svensk mark var Tony «It» Särkkä (1972–) i bandet Abruptum (LP-debut 1993) från Finspång drivande i en ökad betoning av allvarligt menad satanism, vilken vann gehör hos svenska band som Dissection (LP-debut 1993) och Marduk (LP-debut 1992). Genom främst dessa artisters insatser kom svensk och norsk black metal vid brytningsskedet 80-/90-tal att bli centrerad kring en diskurs där ledande företrädare (som Aarseth och Särkkä) insisterade på att det de sysslade med primärt var religiöst till sin karaktär – snarare än musikaliskt – och att det handlade om att *dyrka Satan som ondskans makt*. Den gängse emiska definitionen av genren var nu inte baserad på hur musiken lät, utan på bandens koncept och texter: metalmusik kunde bara vara black metal om den på allvar propagerade för (teistisk) satanism (*Slayer Mag*, vol. 10, 1995: 4; Pettersson & Becirovic 2000: 77). Konserter beskrevs av musikerna som ritualer, skivor som religiösa vittnesböcker. Detta angreppssätt renodlades under 90-talets andra hälft ytterligare av svenska band som Malign (demodebut 1995, EP-debut 1998), Ofermord (EP-debut 1998, albumdebut 2008), Funeral Mist (demodebut 1995, albumdebut 2003) och Watain (demodebut 1998, albumdebut 2000), som konsekvent framhöll hur deras musik var en form av religiös propaganda. Dessa band brukar beskrivas som företrädare för en «ortodox» black metal-ideologi (termen är deras egen), i främst Aarseths efterföljd.⁵

Somliga artister tillhörde mer eller mindre tätt sammanhållna nätverk centrerade kring denna inriktning av satanistisk tro, där fokuset alltså låg på ett upphöjande av ondskan. Somliga var till och med medlemmar i formaliserade satanistiska organisationer. Den kanske *minst* välorganiserade av dessa var den berömda norska Sorte Sirkel, som främst tycks ha varit ett mindre kompisgäng centrerat kring skivbutikens Helvete i Oslo (Moynihan & Søderlind 1998/2003: 68). I Sverige fanns True Satanist Horde (TSH), som periodvis hade höga ambitioner, och jämte dem en rad mindre och mer kortvariga konstellationer som Ordo Tartari Germanitas (om TSH, se Johannesson & Klingberg 2011: 148–149). Även om man i black metal-kretsar utanför TSH:s omedelbara närhet vid tiden ibland antog att det var en stor organisation med hund-

ratalts medlemmar, så rörde det sig som mest endast om 40–50 personer. Den geografiska spridningen på dessa får dock sägas ha varit omfattande. I Sverige fanns medlemmar i Norrland såväl som i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Skåne och Gotland. Utanför landet i Norge, Finland, Holland, Frankrike och Tyskland. Det var även tal om att starta en sektion i USA, men den tilltänkte ansvarige för detta, en viss Paul Thind, föll i onåd hos svenskarna. Mötena hölls emellanåt i imponerande lokaler, bland annat Haga slott konferenslokaler (i dag HKH Kronprinsessan Victorias hem) (egen intervju med Mikael «Mist» Schelin, 2002). Den som huvuddelen av tiden fungerade som ledare för TSH var Tony Särkkä. Ännu en organisation, Misanthropiska Lucifer Orden (MLO, senare kända som Temple of the Black Light), uppstod också i hög utsträckning ur black metal-miljön, men distanserade sig senare från denna. Jag kommer här inte att diskutera idéerna inom MLO, som är präglade av esoteriska tankeströmningar helt vid sidan av föreliggande artikels fokus (om denna grupp, se Olson 2013).

Flertalet av de som spelar black metal i Norden (många hundratals band) har hållit sig utanför alla organisationer. Trots detta är tankegångarna i miljön tillräckligt koherenta för att det ska vara befogat att betrakta fenomenet som en tämligen distinkt *ny religion*, där fokuset på ondska kan betraktas som kärnan (i egenskap av det mest särpräglade draget jämfört med andra typer av satanism). Denna religion, som primärt upprätthålls inom en amorf miljöns lösa nätverk snarare än genom varaktiga organisationer, har vid det här laget existerat i uppåt 25 år. Som inom de flesta religioner finns här olika nivåer av engagemang. En majoritet av musikgenrens lyssnare och musiker har aldrig varit hängivna satanister, men en försiktig uppskattning (baserad på mer eller mindre systematiskt, men sporadiskt, fältarbete i miljön under en tioårsperiod) är att det finns åtminstone 300 individer i de nordiska länderna som utgör ett slags hård kärna av teistiska satanister med inriktning mot upphöjande av ondska i någon mening. Dessa är gruppen jag menar kan räknas som tillhörande en ny religion, black metal-satanismen (som är tämligen särskild från andra typer av satanism). I andra ändan av spektrat finns föga dedikerade passiva lyssnare, som dock re-

lativt ofta i någon mån omfattar åtminstone somliga av de värderingar som sprids i miljön.⁶ Gällande de vitt skilda nivåerna av engagemang i den ondskecentrerade diskursen kan man dra en parallell till exempelvis new age-miljöns varierande grader av deltagande och hängivenhet, som spänner från distanserad, lekfull konsumism till en uppslukande religiös iver (se diskussionen i Inga Bårdsen Tøllefsens artikel i detta nummer).

«BERLINMUREN SKA UPP IGEN!»: BLACK METAL-ONDSKA I TEORI OCH PRAKTIK

Hur kunde då black metal-satanismens ondskehyllande diskurs se ut rent konkret, och hur spreds den? Vad gäller det sistnämnda så var, bortsett från skivorna, en uppsjö av fanzines som publicerade intervjuer med musikerna viktigast. Åtminstone för den svenska black metal-miljön så var det i hög utsträckning en enda intervju som kom att få ett avgörande inflytande. Många är de gånger jag sett och hört direkta hänvisningar till just den som ideologiskt grundläggande (jfr Pettersson & Becirovic 2000: 77). Intervjun i fråga är med Øystein Aarseth och publicerades 1992 i den svenska musiktidningen *Close-Up* (som börjat som ett fanzine, men vid det laget uppnått så stora upplagor och god distribution att denna etikett inte längre var lämplig). Aarseth lägger här ut texten om den korrekta black metal-filosofin och fastslår att dyrkan av Satan och döden är grundläggande i denna. Så även *ondskan*. Ordet ond (och olika härledning därav) förekommer 20 gånger i texten, alltid som ett starkt positivt begrepp för Aarseth (*Close-Up*, nr. 4, juni 1992). Ungefär så här såg de flesta av hans intervjuer ut vid tiden.

Texten i *Close-Up* inleds med en presentation av Mayhem: «Inte nog med att bandets sångare Dead sköt skallen av sig, dessutom har gitarristen Euronymous nyligen avtjänat ett fyra månader långt fängelsestraff för att han skar upp en kille så rejält att han behövde sy trettionio stygn!» (11). Här ser vi en direkt koppling mellan ord och *handling* lyftas fram, något som är centralt i miljön.⁷ I enlighet med detta framlägger exempelvis Vikernes i en intervju angående sin EP-skiva *Aske* (1993), till vilken en zippotändare prydd med en nedbränd kyrka medföljde,

att: «Skivan är en hymn till kyrkbränning. Skapa din egen aska!» (Be-cirovic 1993: 21). Mellan åren 1992 och 1995 brann 44 kyrkor i Norge. 25 av dessa fall lyckades polisen lösa och i samtliga kom förövarna från black metal-miljön (Moynihan & Søderlind 1998/2003: 106). Motsvarande siffror för Sverige är inte tillgängliga, men även här sattes ett antal kyrkor i brand och flera black metal-personer dömdes för sådana dåd. Kyrkbrändernas tid var dessutom långt ifrån helt över efter 1995, vare sig i Sverige eller Norge. Vidare begicks tre mord av centrala personer i miljön (Bård Eithun, Varg Vikernes, Jon Nødtveidt), ett mordförsök samt otaliga fall av grov misshandel och gravskändning. Flera självmord kan slutligen nämnas (Moynihan & Søderlind 1998/2003: 110–141, 306–311). På en mer prosaisk men fortfarande avgjort neslig nivå förekom sådant som att rusa in på ett dagis och skjuta barn med paintballgevär, eller spotta LSD i nattvardsvin (egen intervju med Mikael «Mist» Schelin, 2002). Självskaðebeteende, där man skär sig själv både på och utanför scenen, är också synnerligen vanligt (Johannesson & Klingberg 2011: 283–298). Att de extrema idéerna som odlades inom black metal-satanismen har spelat en mer eller mindre avgörande roll vad gäller mycket av detta torde vara ett oomkullrunkeligt faktum.

I *Close Up*-intervjun betonar Aarseth att black metal endast är till för en liten krets av invigda, de som tillber mörkret på allvar. Detta exklusivitetsanspråk är en viktig del i onskediskursen. Om Mayhems kommande skiva *De Mysteriis Dom Sathanas* (1993/94) förklarar han: «Den kommer att vara ond! Normala idioter ska fan i mig hålla sig borta från den här skivan. Köp den inte! Den är inte för er, utan för de onda» (*Close-Up*, nr. 4, juni 1992: 11). I samma anda hade Ofermods singel *Mystérion Tés Anomias* (1998) följande varning på baksidan: «By supporting Black Metal you support the glorification of rape, incest, war, murder, drugs, oppression, fascism and corruption etc! Think twice before buying this divine piece of art!!!»

Aarseth för också ut ondskebegreppet i ett mer vardagligt, politiskt präglat sammanhang fjärran från ockulta nattliga riter och demoner i helvetet: «Vi stödjer alla extrema och förtryckande stater, som det gamla Albanien, Iran, Kampuchea under de Röda Khmererna och så vidare.

Folk som dör och lider!» (*Close-Up*, nr. 4, juni 1992: 13). Detta ska förstås mot bakgrund av Aarseths eget engagemang i ett radikalt kommunistiskt parti, som sannolikt föregick hans omfattande av ondska som högsta värde. I det här skedet får dock kommunismen en helt annan inramning:

Vi har studerat så pass mycket politisk teori/ekonomi – Marx, Engels, Lenin, Stalin, Mao, Hoxha – att vi vet att världen förr eller senare kommer bli kommunistisk. (...) Problemet är att äkta kommunism är jävligt bra för folk, det är total frihet. Därför önskar vi att det icke ska ske. (...) Vi vill ha tillbaka de gamla stalinistdiktaturena, där det var grått, dystert och ont. Berlinmuren ska upp igen! (13)

Av likartade skäl kunde «Belfagor» (Mika Hakola, 1978–) i *Ofermod*, en av onskediskursens främsta företrädare i Sverige, senare hylla nazismen: «I give my wholehearted support to the ideologies of national socialism, because these ideologies are the very foundation of this totally lascivious malice that leads man to such a [sic] splendid monstrosities [sic] as the Holocaust» (*Panzer Division* 1999. «Mörk», även känd som «Whorth», (Yonas Lindskog, 1978–) i Malign uttrycker samma sorts tankar:

Evil is not less brilliant because the inflictor of evil believes it is good... rather the other way around in most cases. From Tepes, Torquemada and Attila to Hitler, Stalin and Hussein... Aah! Hails to the way He [Satan] used them. (...) We lend our support exclusively to that which is destructive, perverted, sick and painful yet delightful in His eyes (*Hellish Masacre Zine*, nr. 3, 2001: 67).

Det viktiga i alla dessa uttalanden är ondskan som det högsta värdet. Ondska är själva syftet med black metal, menar man. En medlem i det norska bandet Emperor preciserade i en intervju 1992 den Sorte Sirkels natur: «A dark and evil mentality is needed. (...) Our circle's 'mission' is too [sic] cultivate darkness and evil and to destroy everything that is

good in live [sic] (basically)» (*Mortician Magazine*, nr. 2, 1992: 15). I princip samma retorik kunde sju år senare, 1999, framföras av «Belfagor»:

...the music is merely a channel to spit forth the REAL essence of this art-form, and – I repeat myself – this must always be EVIL and nothing but EVIL!!! Black Metal is about weapons, about killings and murders, drugs and animal sacrifices, as well as human sacrifices and meaningless arsons and desecrations of holy as well as unholy neutral property. It is about outer and inner destruction. Suicides, cannibalism, fascism, bashing, graverobbing etc. (*Panzer Division* 1999)

Ytterligare några år därefter upprätthöll Nabemih (riktigt namn och födelseår okänt) i det svenska bandet Ondskapt (EP-debut 2001) detta ideal:

It MUST be the worship of evil! Devilworship, which is the religion that the core of this band share is based on belief in the Devil as God. Worship of Death and evil is it. I avoid having fun, having sex, meeting women and ultimately I do at all costs avoid being good since the meaning with my awful life is to destroy as many other lives as possible. (*Hellish Massacre Zine*, nr. 3, 2001: 14)

Sammanfattningsvis kännetecknas black metal-satanismen, i jämförelse med de flesta andra varianter, av en betoning på självdestruktivitet och asketism (man undviker aktivt att ha det trevligt eller njuta, som Nabemih framhåller ovan),⁸ uppmaningar till eller utförande av våldsamma, antisociala handlingar samt, mest centralt: dyrkan av ondskan och en Satan uppfattad som ett andeväsen snarare än en symbol. Som ett led i upphöjandet av ondskan hyllar man gärna diktaturer och massmord, snarare än att tala om det onda i termer av demoner och andliga världar (något som förekommer endast undantagsvis, trots en stark inriktning på teistisk satanism).

«PEACE-LOVING IDIOTS»: INVERTERAD KRISTENDOM ELLER INVERTERAD LAVEY-SATANISM?

Den norska religionshistorikern Gry Mørk (ej att förväxla med «Mörk» i Malign) hävdar att black metal är orienterat mot sensualitet på ett sätt som markerar avståndstagande mot kristendomens och den moderna civilisationens förkastande av köttet (Mørk 2009: 192). Att vår civilisation i stort har en sådan hållning kan starkt ifrågasättas. Men än mer skär sig Mørks påstående mot centrala black metal-figurers hyllningar till brutal självspåkelse och deras angrepp på LaVey *just för hans upphöjande av sensuell njutning*. Problemet här är att Mørk, precis som den svenske musikvetaren Thomas Bossius i sin avhandling,⁹ inte tydligt skiljer ut olika strömningar inom black metal-miljön, utan vill generalisera om den som helhet. Det är, ska understrykas, viktigt att särskilja mellan den «ortodoxa» varianten som diskuteras här och senare/parallella utvecklingar som är betydligt mildare och ibland drar åt ett mer LaVey-artat håll.

Synen på LaVey i det «ortodoxa» sammanhanget är entydigt negativ, vilket strax ska analyseras närmare. Till skillnad mot vad man skulle kunna tro är man däremot inte alltid påtagligt negativ till kristendomen. Mørk förklarar i en intervju: «‘Inverted Christianity’ as an ideology is something I support without a doubt if you mean doing it all in straight contradiction to the words of God and Jesus like killing for pleasure, sodomy... etc.» (*Written in Blood*, nr. 1, 2005: 17). Men på annat håll preciserar han sin hållning till kristendomen:

My totalitarian, christian heart burns with love for the terror of the inquisition, for all the wars that have taken place in christendom’s name, for all the lies, all falseness and evil that christendom have brought to the world. Overwhelmingly wonderful! Should I who serve the Devil despise and reject all this wonderful falseness? (*Nekrologium*, nr. 9, 1998: 17).

Detta är på ett plan enastående logiskt. Eftersom kristendomen är «ond», är den bra. Man har här internaliserat den kritik som exempelvis LaVey-satanister brukar rikta mot kristendomen som intolerant och

mordisk, men förhåller sig till denna karakterisering utifrån sitt eget upphöjande av ondskan. Det ska likafullt sägas att inte alla är lika konsekventa i onskeretoriken. När Tony Särkkä uttalar sig om kristendomen i en intervju heter det så här: «But they will face a new dawn, a dawn where people will think for themselves, and not be controlled by those meaningless people» (*Slayer Mag*, vol. 9, 1991: 45). Nu är diktatur och förtryck plötsligt inte bra, när det utövas av kristna.

I USA, Church of Satans hemland, är det en oerhört stark provokation att säga sig vara satanist, även om man inte dyrkar ondskan utan som LaVey är rätt beskedlig. I Norge och Sverige, som jämförelsevis är betydligt mer sekulariserade,¹⁰ är effekten sannolikt inte lika kraftfull, även om man även här kan förvänta sig en hel del upprörda reaktioner. De svenska och norska statskyrkorna är påfallande liberala och progressiva. Endast i ringa omfattning verkar de som en konservativ kraft i samhället. Av dessa skäl behövs kanske en mer extrem och «farlig» form av satanism att bekänna sig till för den som verkligen vill invertera i en nordisk kontext. Ett intressant faktum är att det tycks ytterst ovanligt att de nordiska black metal-satanisterna kommer från en strängt religiös hemmiljö som de gör uppror mot.¹¹ Kristendomen har i Norden inte en så stark hegemonisk position att det förefaller rimligt att någon skulle känna sig förtryckt av den om man växer upp utanför exempelvis pentekostala miljöer. Härav kan vi förstå att det inte är i relationen till kristendomen som vi primärt ska söka black metal-satanismens motståndare, det vill säga den diskurs som den utgör motdiskurs till. Istället måste den förstås i en vidare *satanistisk* kontext, nämligen främst som en reaktion på LaVeys satanism.

En majoritet av de viktiga, ideologiproducerande deltagarna i black metal-scenen har föga förvånande gett uttryck för en stark avsky inför LaVey och hans «humanitära» form av satanism. Aarseths skivbolag Deathlike Silence Productions prydde till och med flera av sina skivor med en förbudsskylt med en överkorsad LaVey inuti för att visa sitt hat (Mørk 2009: 188–189). Varför var det så viktigt att markera avstånd mot LaVey? En möjlig teori är att black metal-satanisterna först bildade sig en uppfattning om vad satanism var genom att se skräckfilmer och

läsa låttexter av Bathory och Venom jämte skräckserietidningar och populära böcker om satanismens historia. När de sedan kom över LaVeys *Satanic Bible* upplevde de en stark besvikelse över att den var så vardaglig, livsbejakande och humoristisk. Det här var inte den radikaldualistiska, sinistra dramatik de längtade efter. Således satte man igång att själv konstruera en ideologi som bättre motsvarade populärkulturens fantasier om människooffer, våldsdåd och fanatisk tillbedjan av ondskans princip.

Den kraftiga reaktionen mot LaVey gör att det som inverteras i högre grad är den livsbejakande satanismen i Church of Satans tappning än kristendomen och Bibeln. Viker man upp omslaget till Ofermods singel *Mystérion Tés Anomias* står där en uppmaning att läsa: «Stop the development and freedom of the human spirit! Destroy your natural instincts and submit to evil! A life through self-destruction is flesh for the Master...» Detta är rakt av en invertering av LaVeys budskap. Ofermods Belfagor rasade mycket riktigt i intervjuer mot de amerikanska satanisterna: «Livsbejakande företeelser bör förintas. I synnerhet om begrepp som kan associeras till Herren missbrukas» (*Torture Zine*, nr. 1, 1999). Varg Vikernes kunde under sin «onda» period (han gick senare över till att vara nyhednisk nazist och distanserade sig från ondskebegreppet) identifiera LaVey och dennes anhängare som huvudfienden: «Hippies, peace-loving idiots, the Church of Satan, they are our biggest enemies» (Baddeley 1999: 208). När LaVey proklamerar individens oantastliga frihet predikar black metal-satanismen underkastelse inför Satan. Aarseth förklarar: «We are but slaves of The One With Horns. We are religious people, and total obedience is a fundamental concept for us» (Arnopp 1993). Och i en annan intervju: «I am commanded by Satan. We are all just servants of Satan and we don't expect anything in return» (Baddeley 1999: 204). Åtskilliga andra black metal-satanister har uttryckt sig likartat.¹² Aarseth framhåller hur kontrasten mot Church of Satan-satanisterna är total, då dessa «see themselves as the good force and the Christians as the evil force, they engage in rituals trying to prove to themselves that they are not enslaved by religion and I think that's blasphemy» (Baddeley 1999: 205). Tony Särkkä var likaledes hatisk

mot Church of Satan: «I don't think they have got anything to do with Satanism. What they preach about is just some weak kinda humanism. LaVey's satanic bible got absolutely nothing to do with true evil» (*Slayer Mag*, vol. 9, 1991: 45). «Faust» (Bård Eithun, 1974–) i norska Emperor preciserade varför Church of Satan var en huvudfiende:

Those who have read the 'Satanic' bible know that Anton LaVey stands for everything that's good in life and the worship of all kinds of pleasures which leads to big gratification for him and the members of the Church of Satan. [...] This has absolutely nothing to do with the classical and original sort of Satanism (whom [sic] the Christians presented). [...] LaVey and his followers hate Christianity because they are so evil while they (the Satanists) are the good ones. He want's [sic] to make sure that Satanism gets a good reputation and that it can become something acceptable. And this is exactly how it is not meant to be. When people hear the word Satanism they freeze on their backs and they shall be really afraid of the Satanists, who sacrifice children in the name of Satan. (*Slayer Mag*, vol. 10, 1995: 4)

På annat håll redogjorde «Ihsahn» (Vegard Tveitan, 1975–), en annan medlem av samma band, retrospektivt för skälen till att LaVey uppfattades som så problematisk inom black metal:

Many people turned against LaVey, and wanted it to be more extreme. I can also understand that, because for many people it was also about not being like everyone else. When LaVey says that the simplest housewife can be a Satanist, which it seems like he does in the *Satanic Bible*, I guess some were terrified that he had views that would take the special thing they had away from them (Moynihan & Söderlind 1998/2003: 220).

Han säger också: «Black Metal wanted to be in opposition to society, a confrontation to all the normal stuff» (219). LaVey-satanismen var alltså alltför normal, och för mycket i samklang med samhällets allmänna värderingar.

Black metal strävar efter det extrema, efter en oförmildrad dualism, en förlorad svart-vit dramatik. I en intervju 1993, efter att han suttit

fängslad en kort period, sade Vikernes: «In this country prisoners get a bed, toilet, and shower. It's completely ridiculous. I asked the police to throw me in a real dungeon, and also encouraged them to use violence» (Moynihan & Søderlind 1998/2003: 42). Lika arg var han i ett samtal med en svensk tidning samma år: «Hade jag tillhört myndigheterna hade jag skjutit sådana som oss. Jag spyr av deras jävla humanitära trakasserier (...)» (Becirovic 1993: 20). Vikernes uttalande om att han tyckte sig ha blivit alltför mildt behandlad i fängelset och ville bli slängd i en riktig fängelsehåla ter sig ytligt sett absurt och skrattretande. Kanske kan det förstås genom en litterär parallell. I en passage i Yukio Mishimas roman *Honba* (1969, på engelska som *Runaway Horses*) blir huvudpersonen, en ung radikalkonservativ revolutionär, förhörd hos polisen. Han hör hur andra – några kommunistiska upprorsmakare – blir torterade och insisterar på att bli torterad även han. Det han inser är att kommunisterna blir torterade för att de uppfattas som ett verkligt hot, medan hans idéer bedöms vara harmlösa och egentligen av godo (Mishima 2000). På samma sätt var det må hända en önskan om att tas på allvar som hot, som motiverade Vikernes utbrott. Han ville känna att det hela var på allvar, att man tog i med hårdhandskarna mot honom. Att han var farlig, ja *ond*. Bekännelsen till ondskan är, tycks det, ett slags trängtan efter intensitet, allvar. Sådan dramatik har i hög grad försvunnit från etablerade religiösa sammanhang i Norden. Och den finns definitivt inte inom den lekfulla Church of Satan.

Den norske religionshistorikern Asbjørn Dyrendal har föreslagit att Vikernes sätt att tala om sig själv som en företrädare för den absoluta ondskan kan ha varit färgat av den amerikanska ryktespaniken kring påstådda hemliga satanistiska sällskap i välbärgade kretsar som förgrep sig på barn. Dessa konspirationsteorier nådde Norge i augusti 1990, via mindre nogräknade journalistiska insatser. Ett knappt år senare hade de också fått visst stöd från en företrädare för den norska polisen. Dyrendal framhåller att det centrala i «tidnings Satanismen» är «ohyggliga överträdelser av allmänt hållna värden» och en invertering av samhällets moral (Dyrendal 2000: 139–141, citaten på s. 141). Främst handlar överträdelserna dock om sexuellt våld riktat mot barn. Detta är inget

nyckeltema inom black metal-satanismen, även om pedofili finns med (som en av många särskilt djävulska företeelser) på somliga listor över allt ondskefullt man säger sig stå för. Motivet med att det är de rika och mäktiga i samhället som ingår i de satanistiska nätverken lyser också med sin frånvaro. Black metal-miljöns idé om att man företräder den absoluta ondskan föregår dessutom nyhetsrapporteringen. Bland de tidiga black metal-musikerna var skräckfilmer, populärlitteratur och serietidningar av allt att döma en viktig inspiration till bilden av satanism (egen intervju med «Quorthon», 5 maj 1996). Så var sannolikt fallet även runt 1990 och troligen är det snarare här ursprunget till upphöjandet av ondskan ska sökas.

«SATAN, YOU CAN CALL HIM SAURON»: BLACK METAL, ROLLSPEL OCH ONDA HJÄLTAR

Varför blir dessa beskrivningar av satanism som ren ondska då så attraktiva, och varur kommer den kulturella logik som gör att det känns rimligt att ställa sig på ondskans sida? Självfallet torde det finnas ett flertal förklaringsgrunder här till. En faktor i sammanhanget kan vara rollspel. Den svenske religionshistorikern Henrik Bogdan påpekar, *en passant* i en fotnot, att många nutida magiker och wicca-utövare blivit intresserade av esoterism just genom att de spelat rollspel. Enligt Bogdan finner detta sin förklaring delvis «through the emphasis on the imaginative faculty both in esotericism and role-playing games» (Bogdan 2003: 27). Liknande mekanismer tycks finnas vad gäller satanism, där det dock snarare kan vara värt att framhålla två andra paralleller: betoningen på rolltagande (att bli en exotisk bortommänsklig varelse) och uppvärderingen av onda figurer till protagonister och hjältar. Vi ska strax titta närmare på dessa aspekter. Inledningsvis kan konstateras att rollspel spelade en central roll inom black metal-kulturen. Varg Vikernes hämtade sitt artistnamn Count Grishnackh från Tolkiens romaner, och hade på väggen i sitt pojkrum en karta över Tolkiens fantasyvärld Midgård hämtad från rollspelet som utspelar sig där. Två av Burzum-skivornas omslag var baserade på en bild som prydde ett supplement till det ame-

rikanska fantasyrollspelet *Dungeons & Dragons* (Krauze 1999). I en intervju förklarade Vikernes hur central Tolkien varit när han utarbetade sin egen världsbild. Ondskan förblir det primära, men han skulle sannolikt kunna definieras som sauronist lika gärna som satanist:

There's a lot of inspiration from Mordor in the Tolkien stuff. I don't believe in Tolkien's world, but it has a lot of connections with the real thing. There are major parallels between Hell and Mordor. (...) Satan, you can call him Sauron (...) if you want. (Baddeley 1999: 206)

En väldigt stor andel av de jag talat med inom black metal-miljön har samma typ av bakgrund, där Tolkien och, i ännu högre grad, rollspel ägnats mycket tid i ungdomen.

I 80-talets mest populära rollspel, som internationellt var nämnda *Dungeons & Dragons* (1974) och i Sverige *Drakar och Demoner* (1982), förutsätts vanligen att hjältarna är goda och altruistiska. Åtminstone bör de vara moraliskt neutrala men lättmotiverade till goda dåd med exempelvis monetära belöningar. Skulle de däremot vara rent onda, och stå på de mörka makternas sida, kollapsar många av äventyren. Under slutet av 80-talet börjar självklarheten i att spelarna ska vara «goda» allt mer ifrågasättas. I den dominerande svenska rollspelstidningen *Sinkadus* publiceras 1989 ett rollspelsäventyr förlagt till Tolkiens Midgård där spelarna får axla rollen som agenter åt Sauron, den världens onde «Satan» (Blixt 1989). 1991 kommer så *Kult*, ett skandalom-susat svenskt rollspel där spelarna på sin väg mot en gnostisk upplysning och frigörelse ur Demiurgens våld kan vandra antingen en ljus, god väg... eller, precis lika gärna, en mörk ondskefull där det onda tas till nya höjder som medel för att bryta genom illusionen. Samma år utkommer det amerikanska rollspelet *Vampire*, som blir en bästsäljare i hela Norden. Där är spelarna vampyrer, och om inte direkt onda så åtminstone definitivt i ett moraliskt gränsländ alldeles vid utposten mot nattsvart ondska. Den rollspelskultur som en stor andel black metal-personer är en del av genomgår alltså ett skifte. De är således aktiva i ett sammanhang där monstret allt mer blir hjälten, vilket kan vara ett

skäl till att man kommer att identifiera sig med det monstuösa, nattliga och ondskefulla.

Redan de mer konventionella rollspelen hade kritiserats hårt i olika konservativa sammanhang under 80-talet. När *Kult* utkom hårdnade debatten och spreds till *Aftonbladet* (Rubin 1992) såväl som den statliga televisionens nyhetsprogram. Allra mest högljudda var föga förvånande frireligiösa grupper. Uppsalaförsamlingen Livets ords tidning *Magazinet* fastslog att spelet innehåller «grov satanism», och att «[n]amn, föreställningar och handlingsmönster – allt är hämtat från etablerad ockult tradition» (Ulfsten 1992: 5). *Magazinets* utsaga om autenciteten stämmer faktiskt ganska bra, vilket bekräftas i en intervju med spelskaparen Gunilla Jonsson jag gjorde 1992 (namn på väsen, ritualernas form, med mera, har lånats från bland annat Aleister Crowley; egen intervju med Gunilla Jonsson, oktober 1992). Ovanligt med *Kult* var – utöver det autentiska ockulta innehållet – liksom i *Vampire* som sagt att spelarna inte tog rollen av goda hjältar utan gestaltade mer ambivalenta figurer, som rentav kunde vara onda, monstuösa, mörka antihjältar. Det är knappast en slump att rollspel av det slaget, som med sin inriktning på mörker inom spelarnas egna rollfigurer var revolutionerande på rollspelsmarknaden, tidsmässigt sammanfaller med att den nya black metal-rörelsen börjar anta fast form. Som litteraturvetaren Mattias Fyhr har diskuterat dyker en äldre tradition kring monstret som hjälte upp med förnyad kraft under det sena 80-talet. Rollspelen, liksom black metal, kan båda ses som uttryck för denna tendens (Fyhr 2003: 145–148). Man kan också betrakta rollspelen som viktiga socialiserande faktorer i skapandet av kognitiva plausibilitetsstrukturer kring en form av religiositet inriktad på ondska. De hjälper helt enkelt till att få antagandet av rollen som «ond» att framstå som något naturligt, och bereder hos individen vägen för black metal-satanismens speciella lära. Den under en period sannolikt viktigaste black metal-ideologen i Sverige, Tony Särkkä, valde talande nog att hämta omslaget till en av sina skivor (*A Journey in Darkness*, CD, 1994) från ett tillbehör till just rollspelet *Kult*. På TSH-fester hemma hos Särkkä varvades storslagna planer på onda dåd med bland annat rollspel (Johannesson & Klingberg 2011: 158, 160).

I USA har rollspelskritiken innehållit explicita varningar för demoniskt inflytande över ungdomen (Martin & Fine 1991: 109–110), något som i Norden däremot varit något mindre framträdande. Det är naturligtvis inte direktpåverkan från demoner som jag avser här, men på ett mer sekulärt plan förefaller det likafullt rimligt att den som regelbundet «leker» (spelar) ond möjligen också kan ha lättare att ta till sig en verklig lära där man identifierar sig själv som ond. En tydlig skillnad i position mellan rollspelens apologeter och dess kritiker är att de senare brukar se spelen som potentiellt kraftfulla verktyg för utbildning och socialisering, medan de förra i allmänhet svarar med att framhålla att det bara rör sig om en harmlös lek. De positionerna är typiska för infekterade debatter kring kontroversiella fritidsaktiviteter överlag (Martin & Fine 1991: 107–108). I Sverige, kan vi här notera, fanns det på 1990-talet ett rollspel (*Vägen*, 1993) som användes i konfirmandundervisning för att lära ut reflektion kring etiska dilemman. Om kyrkan uppfattar rollspel som ett effektivt verktyg för detta ändmål, är det helt rimligt att spel med ett annat och mer sinistert innehåll kan fungera på ett sätt som främjar etiska och religiösa positioner i direkt motsättning till kyrkans. Detta oavsett att exempelvis *Kult* eller *Vampire* förstås knappast konstruerats i ett sådant syfte.

Liksom det man gör då man spelar rollspel, handlar black metal uttalat om ett rolltagande. I princip alla musiker har exempelvis ett «demoniskt» artistnamn. Rolltagandet blir dock kanske allra tydligast i bruket av så kallad corpse paint, den karakteristiska svartvita ansiktsmålning som black metal-musiker brukar bära på scen och på foton. Morgan «Evil» Håkansson (1973–) i svenska Marduk förklarar hur denna hjälper hans inlevelse: «Corpse painten står för hat, ondska, primitivitet och död. Jag använder corpse paint när jag känner för att uppnå en viss mörk sinnestämning som bara kan uppnås med total inlevelse av hatkänslor och ren ondska» (*Close-Up*, nr. 5, november 1992: 49). Med hjälp av målningen går musikerna in i en roll som onda, demoniska varelser, inte helt fjärran från hur man i ett rollspel kan anta rollen som exempelvis vampyr. Bård Eithun i Emperor reflekterar fullt i enlighet med detta över hur han känner sig i corpse paint: «I look at myself as one of the creatures of the night...

child of darkness» (*Slayer Mag*, vol. 10, 1995: 5). Tony Särkkä betraktar också målningen som ett redskap för att gå in i sin onda roll på rätt sätt: «Corpse paint is a must to get the right evil feeling» (*Slayer Mag*, vol. 9, 1991: 45). Vi ser här alltså hur målningen uttryckligen är ett rolltagande – och den som gör uttalandet är en hängiven rollspelare.

«TO ACHIEVE THE ULTIMATE EVIL»: SYMBOLISK ELLER «VERKLIG» ONDSKA?

Trots de ovan påvisade parallellerna till rollspel, ska man inte vara för snabb med att avfärda black metal som endast en lek med allvarliga konsekvenser. Jon Nødtveidt, en viktig gestalt inom den svenska miljön (och först medlem i TSH, senare i MLO), kommenterar den hållning han hade redan i yngre år: «Vi var beredda att döda och dö för det vi stod för. Våldigt enkelt och primitivt. Men samtidigt, från vissa av oss, var det jävligt ärligt menat» (Johannesson & Klingberg 2011: 207).¹³ Det här har somliga forskare inte varit villiga att acceptera. Enligt musikkvetaren Thomas Bossius ska de påståenden som görs av black metal-personer om att de betraktar sig själva som onda generellt inte tolkas ordagrant, utan symboliskt. En sådan tolkning är, menar han, det enda vettiga (Bossius 2003: 114, 126). Sannolikt handlar Bossius uppfattning mest om en stark kognitiv dissonans mellan forskarens egen «förnuftiga», sofistikerade hållning och de extrema och, som Nødtveidt framhåller, primitiva idéerna. Naturligtvis har uttalandena frekvent en påtaglig symbolisk dimension – alla tror sig kanske inte på allvar vara Satans sändebud – men att som Bossius se det *uteslutande* som ett medvetet symboliskt språk är grundlöst. Däremot känns det förstås mer begripligt och lätthanterligt för en rationell akademiker att analysera sådana tankegångar som helt symboliska provokationer mot etablissemanget, snarare än som uttryck för en djupt känd sympati för det onda och mörka där man ställer sig på de mörka krafternas sida i både ord och handling. Det sistnämnda finns som vi har sett avgjort i miljön, även om de tankegångarna inte omfattas av alla. Man ska därför vara aktsam vad gäller att tillämpa rationalistiska, reduktionistiska modeller.

De ortodoxa black metal-satanisternas hyllningar till ondska *bör* i ett flertal fall förstås tämligen bokstavligen som en primitiv och djupt misantropisk världsbild som av anhängarna tas på största allvar (vilka eventuella patologier eller sociala missförhållanden som ligger bakom något sådant är däremot en annan diskussion). Som forskare bör man ha en viss respekt för detta och inte alltför snabbt reducera ondskeidealet till ett epifenomen determinerat av exempelvis det tidiga 90-talets ungdomsarbetslöshet, som Bossius gör (Bossius 2003: 152).

Black metal-ideologerna är förstås själva medvetna om att de strävar mot ett ideal som är svåruppnått. Men de tycks ändå i många fall göra sitt bästa (värsta). Aarseth kommenterade sin inställning:

If I should have a girlfriend and she died, I wouldn't cry, I would probably screw the corpse. We try hard to avoid having human feelings. Clearly, I can't say I'm 100 per cent pure evil, that's impossible. But we try our hardest to achieve the ultimate evil in ourselves (Baddeley 1999: 205).

När Aarseths bandkamrat Per Ohlin tog livet av sig med ett hagelgevär och den förre påträffade kroppen, tycks han onekligen ha levt upp till detta känslökalla ideal. Aarseth fotograferade liket för att använda som omslag på en Mayhem-skiva, plockade åt sig bitar av Ohlins sönderskjutna kranium och tillverkade halsband av detta samt lär enligt vissa uppgifter dessutom ha tillagat en gryta på delar av den dödes hjärna (Moy-nihan & Søderlind 1998/2003: 59; Johannesson & Klingberg 2011: 72–74). Att de flesta inte är beredda att agera ut sin retorik på ett sådant viss förvånar kanske föga. Mörk i Malign kommenterar föraktfullt «people getting cold feet when the horror hits too close to home». Han fortsätter:

If you say you support these things, most people identify with or reflect over being a victim and their 'evil' charade crumbles ... that is what separates the weaklings from the chosen few. We don't care if it's the anonymous man on the street who suffers or our very own mothers. If there is a benefit to gain for the Master my totalitarian heart supports it (*Hellish Massacre Zine*, nr. 3, 2001: 69).

Gällande den hårda kärna av «ortodoxa» satanister som Mörk representerar, där diskursen är så rättfram och klar, blir det svårt att pressa in ut-sagorna i en symbolisk ram med mindre än att man beskyller personerna för att vara lögnare eller lida av falskt medvetande. Utsagorna som sådana är inte öppna för förmildrande, symboliska omtolkningar.

Religionsutövning fluktuerar ofta mellan att vara sprungen ur «religiös hängivenhet» och ur andra mer världsliga motiv. Den kristne af-färsmannen kan vara mån om att ha ett gott rykte som en moralisk samhällets stöttepelare i den småstad där han bor och därför gå i kyrkan, medan black metal-musikern kan vilja odla en «ond» image för att sälja fler skivor. Samtidigt kan dessa två exempelpersoner *även* hysa djupt känd religiös hängivenhet. Att pendla mellan att «vilja verka som att man» tror på sin religion, «vilja» tro på sin religion och att helt och fullt vara «troende» (hur nu det ska definieras) är alltså knappast något unikt för black metal-satanismen. Huruvida satanisterna i fråga «verkligen» tror på det de säger, om de dyrkar ondskan «på riktigt» eller har andra primära bevekelsegrunder, är inte en fråga jag kommer att försöka utreda grundligt här och som kanske inte har något åtkomligt svar. Det får räcka med ett konstaterande att alla personer jag talat med insisterar på att det inte är en «image», ett skämt, symbolisk samhällskritik eller dylikt som de ägnar sig åt. De bedyrar istället sin seriositet, och otaliga synnerligen extrema handlingar har bevisligen begåtts i miljön. Att den här diskursen förstås är knuten till vissa sammanhang och situationer säger sig självt. Likaså att man som forskare inte kan ta sig in i informanternas huvuden och att individens «tro», eller brist därpå, är bland det mest svåråtkomliga man kan tänka sig. Diskursen är dock möjlig att granska systematiskt, och, som skett här, försöka förstå i relation till andra fenomen (som LaVey-satanismen och rollspel). Det viktiga är kanske inte hur de här personernas religiositet ser ut privat, utan hur den manifesteras utåt. En ärlig forskare kan knappast påstå sig kunna avgöra om satanisterna «tror på» ondskan på allvar genom några svar i en mer eller mindre stel intervjusituation, eller ens under ett längre fältarbete. Problemet är inte heller här unikt. Det är ju egentligen omöjligt att veta om Miljöpartiets språkrör orkar källsortera alla sina konserv-

burkar privat, men det gör det inte futilt att analysera miljöpartistisk diskurs – som uppenbarligen leder till en del handlingar som inverkar positivt på miljön. På samma sätt tycks onskediskursen onekligen frambringa konkreta resultat i samklang med de «onda» idealen.

SLUTORD: ONDSKAN OCH MOTDISKURSENS ORDNING

Black metal-satanismen står i motsatsställning till kristendom och, som vi sett, former av satanism vars utövare uppfattar sig själva som goda och livsbejakande. I mer teoretiska termer rör det sig om en form av *motdiskurs*. Detta begrepp kommer ursprungligen från Michel Foucault, men har vidareutvecklats av bland annat litteraturvetare som Richard Terdiman (Foucault 1977: 209; Terdiman 1985). Som Michelle Wright påpekat i en artikel om afrotyskt identitetsskapande, så kan strategierna som används i motdiskurser ofta vara «largely intuitive rather than carefully planned» (Wright 2003: 303). Detta gäller black metal-satanismen också. Även om inverteringsstrategin emellanåt är förvånansvärt konsekvent (exempelvis i hyllningen till kristendomens «onda» effekter) så är de egentliga målen ofta oklara och förblir på ett slags intuitiv, primitiv och ej artikulerad nivå.

En motdiskurs är alltid relationell och befinner sig i en svårupplöst symbios med den kontrahent som protesten riktas mot. En motläsning av en text eller tradition är, som H. W. Fawkner framhållit, «at once outside the normative reading *and* inside it» (Fawkner 1990: 25). Motdiskurser är härvid i någon mening med nödvändighet parasitära i relation till sina antagonister (Terdiman 1985: 68–69). Deras företrädare drivs av «a negative passion, to displace and annihilate a dominant depiction of the world» (Terdiman 1985: 13, 12). Det paradoxala här är att black metal-satanismen i hög grad valt att konstruera sin motdiskurs i relation till en diskurs (kristendomen) som redan förlorat sin egentligt hegemoniska position. Den bild av världen som inverteras är, kan tyckas, redan omkullkastad.

Emellertid riktar sig det diskursiva angreppet ingalunda enbart mot kristendomen, utan egentligen nästan lika mycket mot det semisekulära

västerländska samhällets övergripande värderingar (jfr Hjelm et al 2009). Även om den inte lika ofta har en kristen metafysisk inramning så är retoriken om godhet alltjämt stark i offentlig politisk diskurs, i människors privata ideal, med mera. Samma sak gäller respekten för människoliv, uppfattningen att självdestruktivt beteende (exempelvis självmord och självskaдебeteende) ska motverkas, med flera sådana mer specifika frågor där black metal-satanismen ställer värderingar på huvudet som är omhuldade av i princip hela samhället. När den lokala varianten på kristendom är en liberal, inkluderande lära framtonar black metal-nyreligiositeten som ett uttryck för en längtan efter riktig religiös dramatik. De ideal kring sekularism och relativistiska gråskalor som också har en framskjuten position i de hegemoniska narrativen undergrävs av black metal-satanismen, vars hyllande av ondskan ytterst vilar på en uttalad teistisk grund. Vidare är black metal-satanismen alltså starkt inriktad på att invertera ett flertal centrala uppfattningar inom LaVey-satanismen. Denna motdiskurs har således som sin antagonist inte bara det etablerade samhällets värden, utan också motkulturella sådana. I den mån som LaVey-satanismen är motkulturell är den dock det på ett förmildrat sätt, där stora delar av läran är i samklang med majoritetssamhällets livsstil. LaVey-satanismen förblir dessutom i hög grad hegemonisk i den ockulta miljön såväl som i offentligheten. Den får, i exempelvis journalistiska och vetenskapliga texter, ibland tjäna som ett korrektiv som ska påvisa att black metal-satanismen inte är *riktig* satanism. Behovet av att definiera sig själv i motsats till LaVey kvarstår därför. Härigenom får denna framstå som än mer förnuftig och sund, när den utsätts för motdiskursiva angrepp där ondskan hyllas.

Motdiskurser är, som Terdiman påpekar, «always interlocked with the domination they contest» (Terdiman 1985: 16). Det här gäller också relationen till kristendomen. Genom att återaktualisera kristna ondskebegrepp så bekräftar black metal-satanismen samtidigt kristendomens giltighet. Genom att anta rollen som tjänare åt en metafysisk ondskans makt bevaras, eller snarare återupplivas, en för majoriteten avpoletterad religiös-dualistisk världsbild. Många black metal-satanister, som vanligen inte kommer från religiösa uppväxtmiljöer, framhåller i enlighet

härmed Bibeln som central, och befäster på så vis dess särskilda status. Aarseth förklarade angående var han hämtade sin satanistiska tro från:

It's purely biblical. When we are leading our ordinary, everyday lives, we try as much as possible to avoid anything which God wishes. (...) [W]hat could be more blasphemous than sodomising a woman? We try to pervert what's written in *The Bible* as much as possible (Baddeley 1999: 204).

Vad detta har för implikationer utanför kristna sammanhang är förstås svårt att spekulera i. Att det plötsliga uppdykandet av Djävulens hantlangare i 1990-talets Norge och Sverige skulle ha lett till någon förstärkning av kristna diskursers inflytande i utomkyrkliga miljöer förefaller svårt att leda i bevis. Emellertid torde det vara ett rimligt antagande att detta i exempelvis frikyrkliga och uttalat konservativa kristna kontexter gav kraftigt stöd åt den egna världsbilden. Här fanns nu hårdrockare som faktiskt sade sig tjäna ondskan. Dessa satanister begick dessutom dåd som uppenbart var allmänfarliga och inte bara problematiska från ett konservativt religiöst perspektiv.

Flera generationers angrepp på kristendomen som förtryckande – där ett satanistiskt symbolspråk ibland använts i religionskritiken – når ett slags bisarr kulmen i black metal. En oväntad kullerbytta får denna nya satanism att slå om i en hyllning till ett förtryck som den nu «oskadliggjorda» nordiska kristendomen mer eller mindre lämnat bakom sig (för att istället förespråka pluralism och tolerans). Från kristet håll har eftergifterna för den hegemoniska sekularismen varit avsevärda. Denna sekularism är ytterst det som möjliggjort black metal-satanismen. Utan sekularismen skulle black metal-satanismens idéer mötas med religiöst betingade repressalier. Till skillnad från vad som är fallet inom Church of Satan är det dock precis denna liberala sekularism som den nya nordiska satanismen vänder sig emot. De amerikanska teoretikerna Mario Moussa och Ron Scapp understryker att motdiskurser alltid är «political by definition – *though not necessarily progressive or liberating*» (Moussa & Scapp 1996: 92). Det är därför inte ovanligt att motdiskurserna «*disappoint and even horrify*» just de som skapat ett

utrymme för dem (Moussa & Scapp 1996: 94). Black metal-satanismen framtonar i enlighet härmed som sekularismens vanskapta avkomma eller skrattspegel. Men det är bara en av fenomenets dimensioner. Dess inverteringar är ett diskursivt flerfrontskrig vikt åt motstånd mot kristendomen, LaVey-satanismen och sekularismen på samma gång. Som alla motdiskurser införlivar den på ett paradoxalt sätt sina motståndares världsbilder: de kristna demonologiska traditionernas mest perverterade fantasier om Den Andre som företrädare för den yttersta ondskan möter härvid sekularismens progressiva, rationalistiska angrepp på religionen såväl som LaVey-satanismens omvärdering av Satansgestalten till en hjälte. I enlighet med motdiskursens särart bekräftas samtliga dessa samtidigt som de inverteras och undergrävs.

NOTER

1. Ett fanzine, av *fan magazine*, är en tidskrift producerad på amatörbasis, av fans för fans.
2. Fanzinens upplagor är vanligen små och de distribueras bara via särskilda kanaler, därav att jag betraktar dem som en semi-offentlig arena.
3. Se dock LaVey 1969: 62 och formuleringarna om Satan som en «force».
4. Se emellertid resonemangen kring magi och liv efter döden i LaVey 1969: 94, 110.
5. Vissa av dem har dock senare rört sig i annan riktning, exempelvis under inflytande från MLO (se nedan).
6. Jfr Mørk (2009: 191) som hävdar att «the majority of black metallers – musicians, fanzine editors and fans alike – support at least some of its immoral and illegal aspects». Jag delar i princip denna uppfattning.
7. Svenska Dark Funeral förklarade ex. målet med bandet så här: «Att sprida en ond levnadsstil kanske. Att inspirera folk till onda gärningar» (*Heathendom Magazine*, nr. 2, 1996: 34). Jfr Mørk 2009: 190–192 samt Keith Kahn-Harris resonemang om «transgressive subcultural capital». Kahn-Harris 2007: 127ff.
8. Granskar man individernas faktiska beteende så är det säkert många av dem som förvisso har sex och så vidare, men på ett diskursivt plan är askesen framträdande.
9. Se ex. Bossius sammanblandningar av satanism med nyhedendom (Bossius 2003: 136, 141, 143).
10. Eller åtminstone mer «avkristnade», i den meningen att religiositeten snarare tagit sig nya former än försvunnit.
11. Se ex. Arnopp 1993: 43; Moynihan & Søderlind 1998/2003: 221. Mina egna intervjuer stödjer också detta.
12. Se ex. Tony Särkkäs uttalande: «we are all slaves (more or less) to him, if we want it or not». *Slayer Mag*, vol. 10, 1995: 53.
13. Jfr dock hur somliga röster i Aarseths närhet menade att det för honom i hög grad var en image, en mask han kunde lägga bort i privatlivet (Moynihan & Søderlind

1998/2003: 137). Som vi har sett var dock Aarseths hyllningar till extrema handlingar även något han var villig att omsätta i praktiken (se vidare nedan).

LITTERATUR

- Bogdan, Henrik, 2003: *From Darkness to Light: Western Esoteric Rituals of Initiation* (diss.). Göteborg: Institutionen för Religionsvetenskap, Göteborgs universitet
- Bossius, Thomas, 2003: *Med framtiden i backspeglarna: Black metal- och transkulturen: Ungdomar, musik och religion i en senmodern värld* (diss.). Göteborg: Daidalos
- Christe, Ian, 2003/2004: *Sound of the Beast: The Complete Headbanging History of Heavy Metal*. New York: HarperCollins
- Dyrendal, Asbjørn, 2000: Satanismen och den moderna ondskan, i: Hammer, Olav & Raudvere, Catharina (red.), *Berättelser om ondskan: En historia genom tusen år*. Wahlström & Widstrand
- Fawkner, H. W., 1990: *Deconstructing Macbeth: The Hyperontological View*. London: Associated University Presses
- Faxneld, Per, 2006: *Mörkrets apostlar: Satanism i äldre tid*. Sundbyberg: Ouroboros
- Faxneld, Per, 2013a: The Devil is Red: Socialist Satanism in the Nineteenth Century. *Numen*, Vol. 60, nr. 5.
- Faxneld, Per, 2013b: Witches, Anarchism and Evolutionism: Stanislaw Przybyszewski's fin-de-siècle Satanism and the Demonic Feminine. I: Faxneld, Per & Petersen, Jesper Aa. (red.): *The Devil's Party: Satanism in Modernity*. Oxford: Oxford University Press
- Foucault, Michel, 1977: *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Oxford: Blackwell
- Fyhr, Mattias, 2003: *De mörka labyrintherna: Gotiken i litteratur, film, musik och rollspel* (diss.). Lund: Ellerströms
- Hjelm, Titus, et al, 2009: Nordic Satanism and Satanism Scares: The Dark Side of the Secular Welfare State. *Social Compass*, vol. 56, nr. 4.
- Häll, Mikael, 2013: «It is Better to Believe in the Devil»: Conceptions of Satanists and Sympathies for the Devil in Early Modern Sweden. I: Faxneld, Per & Petersen, Jesper Aa. (red.), *The Devil's Party: Satanism in Modernity*, Oxford: Oxford University Press

- Kahn-Harris, Keith, 2007: *Extreme Metal: Music and Culture on the Edge*. Oxford: Berg
- Krauze, Kola, Tolkien Heads. *Isten*, nr. 100, 1999.
- Martin, Daniel & Fine, Gary Alan, 1991: Satanic Cults, Satanic Play: Is 'Dungeons & Dragons' a Breeding Ground for the Devil? I: Richardson, James T., Best, Joel & Bromley, David G. (red.): *The Satanism Scare*, New York: de Gruyter
- Mørk, Gry, 2009: «With my Art I am the Fist in the Face of God»: On Old-School Black Metal. I: Petersen, Jesper Aagard (red.): *Contemporary Religious Satanism: A Critical Anthology*, Farnham: Ashgate
- Moussa, Mario & Scapp, Ron, 1996: The Practical Theorizing of Michel Foucault: Politics and Counter-Discourse. *Cultural Critique*, nr. 33.
- Olson, Benjamin Hedge, 2013: At the Threshold of the Inverted Womb: Anti-Cosmic Satanism and Radical Freedom. *International Journal for the Study of New Religions*, vol. 4, nr. 2
- Raschke, Carl A., 1990: *Painted Black*. San Francisco: Harper & Row
- Rodenborg, Erik, 1998: *Lagen och dess profet: Aleister Crowley, thelema och satanismen* (lic. diss.). Stockholm: Religionshistoriska institutionen, Stockholms Universitet
- Rubin, Allan 1992-02-22: Om nya spelet KULT – Döden är bara början. *Aftonbladet*
- Russell, Jeffrey Burton, 1986/1990: *Mephistopheles: The Devil in the Modern World*. Ithaca: Cornell University Press
- Schock, Peter A., 2003: *Romantic Satanism: Myth and the Historical Moment in Blake, Shelley and Byron*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Terdiman, Richard, 1985: *Discourse/Counter-discourse: The Theory and Practice of Symbolic Resistance in Nineteenth-century France*. Ithaca: Cornell University Press
- Wright, Michelle M., 2003: «Others-from-Within from Without: Afro-German Subject Formation and the Challenge of a Counter-Discourse», *Callaloo*, vol. 26, nr. 2

KÄLLOR

Arnopp, Jason, 1993: «We Are But Slaves of the One With Horns...»,

- Kerrang*, nr. 436
- Baddeley, Gavin, 1999: *Lucifer Rising*. London: Plexus
- Becirovic, Robban, 1993: Burzum: Jailhouse Rock. *Close-Up*, nr. 7
- Blixt, Anders, 1989: Par i svart. *Sinkadus*, nr. 18
- Close-Up*, nr. 4, juni 1992
- Close-Up*, nr. 5, november 1992
- Heathendom Magazine*, nr. 2, 1996
- Hellish Massacre Zine*, nr. 3, 2001
- Johannesson, Ika & Klingberg, Jon Jefferson, 2011: *Blod eld död: En svensk metalhistoria*. Stockholm: Alfabeta
- LaVey, Anton Szandor, 1969: *The Satanic Bible*. New York: Avon Books
- Milton, John, 1926: *Det förlorade paradiset*. Översättning av Frans G. Bengtsson. Stockholm: Natur och Kultur
- Mishima, Yukio, 2000: *Runaway Horses*. Översättning av Michael Gallagher. London: Vintage
- Mortician Magazine*, nr. 2, 1992
- Moynihan, Michael & Søderlind, Didrik, 1998/2003: *Lords of Chaos: The Bloody Rise of the Satanic Metal Underground*. Los Angeles: Feral House
- Pettersson, Mattias & Becirovic, Robban, 2000: Mayhem: Den sista intervjun med Euronymous. *Close-Up*, nr. 38
- Nekrologium*, nr. 9, 1998
- Slayer Mag*, vol. 9, 1991
- Slayer Mag*, vol. 10, 1995
- Torture Zine*, nr. 1, 1999.
- Ulfsten, Ingunn E., 1992: Avalon – Norges största rollspelsbutik: Bland drakar och demoner. *Magazinet*, nr. 9
- Written in Blood*, nr. 1, 2005

INTERNET

Aquino, Michael, 1983/2002: *The Church of Satan* (e-bok, tillgänglig från: <https://xeper.org/maquino/>)

Panzer Division 1999,

<http://panzer.users5.50megs.com/articles/dark/ofermod1999.htm>

EGNA INTERVJUER

Intervju med «Quorthon», 5 maj 1996

Intervju med Mikael «Mist» Schelin, september 2002

Intervju med Gunilla Jonsson, oktober 1992

SKIVOR

Burzum, 1993: *Aske*. MCD, Deathlike Silence Productions.

Ofermod, 1998: *Mystérion Tés Anomias*. 7» EP, Pounding Metal Productions

Venom, 1982: *Black Metal*. LP, Neat Records

Ophthalamia, 1994: *A Journey in Darkness*. CD, Avantgarde Music

SUMMARY

The article discusses the innovative form of Satanism that arose in the Nordic Black Metal milieu around 1989–1990. Its focus on theistic worship of Satan, and evil as the highest value, set it apart from most other known forms of Satanism. Drawing on fanzines, records and interviews, it is demonstrated that this counter-discourse positioned itself in opposition to LaVeyan Satanism – which was perceived as too humanitarian, positive and soft – to a greater extent than it focused on anti-Christian polemics. The possible influence of role-playing games is also scrutinized, and it is found that there are certain connections between Black Metal Satanism and this phenomenon. Finally, the paradoxes inherent in a counter-discursive project like the celebration of evil are highlighted.

KEYWORDS

Satanism, Black Metal, Secularization, Role-Playing Games, Counter-discourse